

סיקורת ספרים

מכונת הלמידה

סיקורת ספרים

חדשנות צבאית יכולה להיות פרי מאמץ אינטלקטואלי של הוגי דעות צבאיים בעלי חזון מרחיק לכת והיא יכולה לנבוע מתגובה לנסיבות משתנות. שני מנגנוני הלמידה האלה חשובים, אך חיוני שיתקיימו זה לצד זה ולא שהאחד יבטל את האחר. **על ספרו של ד"ר דימה אדמסקי, תרבות אסטרטגית וחדשנות צבאית, תל אביב, מערכות, 2012; 222 עמודים**

אך מראה כי זו לבדה אינה תנאי מספיק. למי עשה, חדשנות צבאית מבוססת על שלושה תנאים הכרחיים: טכנולוגיה חדשה, שינוי במבנה הכוח ובאופן הפעלתו ודוקטרינה עקרונית המתארת את כל אלה. לכן לצורך חדשנות צבאית נדרשת תרבות אסטרטגית שמעודדת חשיבה תיאורטית כדי שההזדמנות הטכנולוגית אכן תתורגם לתיאוריה צבאית של ממש.

ההשוואה בין הצבא האדום לצבא ארה"ב ולצה"ל

אשר להשוואה בין הממסדים הביטחוניים - הצבא האדום, על פי אדמסקי, השכיל לפתח תיאוריה מגובשת עוד בטרם היו ברשותו הטכנולוגיות הרלוונטיות (בעיקר טכנולוגיות המודיעין והאש המדויקת), וזאת על בסיס למידה של הטכנולוגיות שהחלו להופיע בארה"ב בשנות ה-70 המוקדמות. את ההישג הזה של הצבא האדום - אומר אדמסקי - ניתן לייחס לתרבות הרוסית שבצבא האדום באה לידי ביטוי בתרבות אסטרטגית קולקטיבית, שית, שהמאפיינים העיקריים שלה הם הנכונות לכתוב ולקיים שיח פתוח נעדר קרדיט אישי, חשיבה מופשטת, נחיתות חומרית שמאגרת את האינטלקט, תפיסת זמן סבלנית ולמידה מכלילה "מלמעלה למטה".

הממסד הביטחוני האמריקני, לעומת זאת, מתאפיין בתרבות אינדיבידואלית הרבה יותר, מוכונת ביצועים, מיידית יותר ועשירה חומ-

האינטלקטואליים והארגוניים שמאפיינת כל אחד מהממסדים הצבאיים שבמחקר. טענתו של אדמסקי היא שאותה תרבות אסטרטגית היא המשתנה המרכזי שמסביר את יכולתו של ממסד צבאי לייצר חדשנות. זוהי אינה טענה טריוויאלית שכן ההנחה המקובלת בספרות היא שמהפכות בעניינים צבאיים מתרחשות בתגובה להופעתה של טכנולוגיה חדשה. אדמסקי אינו שולל את הטענה שהופעתה של טכנולוגיה חדשה היא תנאי לחדשנות צבאית,

צוערים באימון משולב | על פי אדמסקי, צה"ל הוא ממסד ביטחוני שנוטה יותר מכל הממסדים האחרים לעכב ולדחות חדשנות (צילום: "במחנה")

מבוא

מאז ומתמיד עסקו ארגונים בבירור המאפיינים התרבותיים, המבניים והניהוליים של עצמם בניסיון להגדיר את נקודות הכשל המרכזיות שלהם ולהשתפר. כך נוהג גם צה"ל. רבות נאמר ונכתב על התרבות הישראלית בכלל ועל זו של צה"ל בפרט - החל מנאום "תרבות הסמוך"¹ של יצחק רבין וכלה במאמרים בגנות תרבות הפאור-פוינט ותרבות הביקורת בצה"ל.²

ספרו של דימה אדמסקי "תרבות אסטרטגית וחדשנות צבאית" מאפשר לקורא הישראלי בכלל והצה"לי בפרט התבוננות ביקורתית בתרבות הלמידה של צה"ל מזווית חיצונית והשוואתית, ומכאן חשיבותו בעיניי. בפתח הדברים אציין שדימה הוא מכר ותיק ועמית שלי במרכז המחקר במכללה לביטחון לאומי.³

התנאים לחדשנות צבאית

אדמסקי חקר את התפתחות התיאוריות העוסקות במהפכת המידע בעניינים הצבאיים (RMA) והשווה בין ההתפתחויות התיאורטיות בתחום הזה בשלושה צבאות: הצבא האדום, צבא ארה"ב וצה"ל. אך ה-RMA על גלגוליו השונים בצבאות הרלוונטיים אינו נושא הספר, אלא הוא רק אמצעי לבחינה מקרוב של התרבות האסטרטגית - קבוצת המאפיינים הסוציולוגיים,

סא"ל ערן אורטל
עמית מחקר במכללה לביטחון לאומי

שפועל לטווח הזמן הרחוק ומאפשר חדשנות ונטילת יוזמה לא רק בלחימה אלא בעיקר במהלך התחרות האסטרטגית שבין יריבים - תחרות שנקראת לעיתים "מרוץ החימוש". מנגנון החיזוי מאפשר לצד שנוקט אותו להיות זה שמכתיב את שדה הקרב העתידי ודוחק את האויב לדפוס של תגובה ושל הסתגלות ליוזמה האסטרטגית שלו. מנגנון ההסתגלות, לעומת זאת, הוא מנגנון מלמטה-למעלה. המנגנון הזה פועל תוך כדי הלחימה (או בקבועי זמן קצרים יחסית בעיתות שלום) ועניינו התאמת המערכת הצבאית לנסיבות המשתנות. זהו מנגנון למידה חשוב, אך תגובתי במהותו. שני מנגנוני הלמידה חשובים לכל הצבאות. כל מנגנון כזה דורש טכניקות למידה אחרות וסוג שונה של קהילת למידה. קיום נכון של שתי צורות הלמידה האלה זו לצד זו עשוי לייצר תרבות למידה שהיא גם יוזמת וגם מסתגלת באופן שקשה לצד האחר להתחרות בה ולאתגר אותה. למעשה ניתן להגדיר את התרבויות האסטרטגיות שנסקרו בספר באמצעות המיניון המשתנה בין שתי תפיסות הלמידה האלה שמשלימות זו את זו. אז מהו מנגנון הלמידה הדומיננטי בצה"ל?

הערות

- יצחק רבין, **נאום בטקס לסיום קורס פרי"ב 1992**, ראו: <http://bit.ly/1imU72>
- ראו למשל אמיר אבולעפיה, "האומץ להביע דעה עצמאית", **מערכות** 433, אוקטובר 2010, <http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/1/112551.pdf>
- ד"ר דימה אדמסקי שירת בצה"ל במגוון תפקידי מודיעין ותכנון אסטרטגי, כתב את "מבצע קווקז" (**מערכות**, 2006, זוכה פרס צציק לחקר ביטחון ישראל), עבד בתוכנית ללימודי ביטחון באוניברסיטת הרווארד ושימש עמית מחקר במכון לחקר המלחמה והשלום באוניברסיטת קולומביה. כיום משמש ד"ר אדמסקי עמית מחקר במכון המחקר של המכללה לביטחון לאומי ומלמד במקביל בבית הספר לממשל במרכז הבין-תחומי בהרצליה.
- לדברי אדמסקי הדוקטרינה הזאת התפתחה במהלך שנות ה-70 עד שהפכה לדוקטרינה רשמית של נאט"ו ופורסמה ב-1982.
- אדמסקי מצטט את הגנרל אלכסנדר סובצקין שמוגדר "תיאורטיקן צבאי", עמ' 75
- במאמרי "האם צה"ל מסוגל לפריצת דרך חשיבתית?" (**מערכות**, 447, פברואר 2013) טענתי - בהקשר של צה"ל - שא-נליסטים הם מוקד טבעי של שמרנות. <http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/6/113176.pdf>
- אדמסקי**, עמ' 224
- עוד על שימוש במתודולוגיות של חקר העתיד לצרכים צבאיים ראו אצל גיל-עד אריאלי, "חקר העתיד לתכנון ההווה", **מערכות** 442, אפריל 2012, <http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/4/113074.pdf>

האסטרטגית ועל התפתחות ה-RMA בצה"ל. הסופר עצמו מדגיש כי הוא מבסס את טענותיו בנוגע לישראל על מאמרים גלויים, רבים מהם מ"מערכות", על ספרי הדרכה ועל ראיונות אישיים. בתוך עמנו אנו חיים, והקושי לתקף טענות עובדתיות בנוגע לעיתוי ולאופי של הדיונים בין מה שמכנה הספר "רפורמיסטים" לבין "מסורתיים", הוא ברור. הנטייה לייחס לקבוצת המל"ס את עיקר החדשנות הצבאית בצה"ל של שנות ה-90 ולייחס שמרנות צבאית לכל מי שלא נמנה עם תומכיה עשויה גם היא לקומם חלק מהקוראים. עם זאת נראה כי עצם הפער בין החומר הכתוב הזמין למחקר ברוסיה ובארה"ב לעומת זה הקיים בצה"ל הוא כשלעצמו עדות לטענתו העקרונית של המחקר.

סיכום: הרעיון המרכזי של אדמסקי

לדעתי, הרעיון החשוב ביותר בספרו של אדמסקי הוא הקביעה שישנם שני מנגנוני למידה שמאפשרים התחדשות צבאית: מנגנון החיזוי ומנגנון ההסתגלות.⁷ מנגנון החיזוי פועל באמצעות תיאורטיקנים צבאיים שמתוקף מחקר ודמיון מציגים את פני המלחמה העתידית⁸ ובונים בעבורה תיאוריית ניצחון. זהו מנגנון

רית. בין היתר משום כך פותחו בארה"ב הח"דשנות הטכנולוגית והאש המדויקת ארוכת הטווח עוד לפני שדוקטרינת ה-ALB⁴ הפכה לתיאוריה של המהפכה החדשה בעניינים צבאיים (RMA).

צה"ל - על פי הספר - הוא ממסד ביטחוני שנוטה יותר מכל הממסדים האחרים לעכב ולדחות חדשנות. אדמסקי טוען שצה"ל עבר את מהפכת המודיעין, האש וטכנולוגיית המידע בלי שזיהה כלל את עובדת היותה מהפכה בעניינים הצבאיים ובלי שפיתח תיאוריה רלוונטית. צה"ל החל לעסוק בהיבטים התיאורטיים-ישראליים של המהפכה בעניינים הצבאיים רק באמצע שנות ה-90 בתגובה למחמת המפרץ הראשונה מתוך חיקוי של האמריקנים ובהשפעתה של קבוצת קצינים, בעיקר מהמכון לחקר תורת המערכה (המל"ס). את הנחשלות האינטלקטואלית היחסית הזאת מייחס אדמסקי לתרבות אסטרטגית שהיא אינדיבידואלית, מוטת מעשיות (ולכן דוחה חשיבה תיאורטית עקרונית), מאדירה את תכונות האלתור (ולכן סולדת מתכנון) ולוקה בסגידה לטכנולוגיה (ולכן הטכנולוגיה מעצבת את הפעלת הכוח ולא תיאוריה שיטתית).

תוך כדי הדיון המרתק בגלגולה הרעיוני של תיאוריית ה-RMA מתוארים בצבעוניות ההיבטים התרבותיים של שניים מהממסדים הצבאיים החשובים בעולם: הרוסי והאמריקני. בעיניי יש רעננות רבה בתפיסה הרוסית שלפיה תפקידו של המטה הכללי הוא "לחולל מהפכות בעניינים הצבאיים ולהגשימן".⁵ לאחר שירות של יותר מעשר שנים במטה הכללי של צה"ל התרשמתי במיוחד מהעובדה - המובלטת בפרק שדן בתרבות הצבאית הרוסית - שגנרלים בולטים במטכ"ל הרוסי קודמו מתוקף כישוריהם האינטלקטואליים ולא דווקא מתוקף ניסיונם הפיקודי או הקרבי.

כמו כן יש עניין בתפקיד של גופי מחקר קטנים יחסית כמו Office of Net Assessment (ONA) האמריקני בקידומה של חשיבה תיאורטית בארגון. יש לדעתי עניין בטענה שדווקא מרכז אנליסטי הוא שקידם את החדשנות האמריקנית.⁶

על חדשנות ועל שמרנות בצה"ל

קושי בולט בספר טמון בתקפותו המדעית של הניתוח, לפחות בכל הנוגע לטענה על התרבות